

УДК 346.91(477):341(045)

Г. І. Пігарева

ВПЛИВ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ ГОСПОДАРЬСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Постановка проблеми. Одним із малодосліджених питань правової науки, яке потребує проведення глибинних досліджень теоретичного та практичного спрямування, є питання визначення особливостей впливу норм міжнародного права в першій інстанції господарського судочинства. Дослідження зумовлено потребою пошуку таких оптимальних шляхів удосконалення господарського процесуального законодавства, які дадуть змогу виробити єдині нормативні підходи для підвищення рівня ефективності сучасного господарського судочинства, адже вдосконалення господарського судочинства вимагає постійної орієнтації на міжнародно-правові стандарти, які спрямовані на підвищення рівня прозорості та доступності судочинства.

Аналіз публікацій. Питання, пов'язані з визначенням особливостей впливу норм міжнародного права в першій інстанції господарського судочинства, досліджувались такими вченими, як Беяневич О. А., Мамутов В. К., Чернадчук В. Д. та інші.

Метою статті є загальнотеоретичне дослідження впливу норм міжнародного права в першій інстанції господарського судочинства.

Виклад матеріалів. Україна прагне стати повноцінним членом ЄС. Дана позиція повинна підтверджуватися застосуванням міжнародно-правових норм, які містяться в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішеннях Європейського суду з прав людини, адже суди при розгляді справ застосовують їх як джерело права.

Тому можливо зазначити, що значний вплив норм міжнародного права проявляється в першій інстанції господарського судочинства через застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини.

Згідно ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] та ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [2] рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковими для виконання у господарському судочинстві, а також Конвенція закріплює основні процесуальні гарантії, якими може скористатися особа при розгляді її позову в національному суді і до яких належить розгляд справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом [1].

Господарський процесуальний кодекс України встановлює загальний строк розгляду справи в господарському суді першої інстанції після прийняття позовної заяви. Згідно ч. 1 ст. 69 Господарського процесуального кодексу спір має бути вирішено господарським судом у строк не більше двох місяців від дня одержання позовної заяви [3], адже згідно ст. 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку [1].

У рамках Міжнародного судово-правового форуму 2016 року обговорювалося питання функціонування «електронного суду». Можливість запровадження електронного правосуддя є гарантією ефективного функціонування господарського судочинства.

Елементами системи електронного суду є: можливість сторін і суду подавати процесуальні та інші істотні для справи документи в електронній формі; прийняття судом рішень і відправка їх сторонам в електронному вигляді; робота електронних баз судових рішень з швидким доступом. Менш активно в світовій практиці застосовується дистанційна участь сторони в судовому процесі за допомогою засобів аудіо- або відеокommunікації.

Серед позитивних сторін слід зазначити: зручність і економія часу, автоматизація документообігу, мінімізація зловживань, економічність і екологічність, уніфікація форм процесуальних документів (що певною мірою спрощує процес), забезпечення цілісності використання судової практики (отримання доступу до певних судових рішень).

Негативним є те, що інформація, яка використовується в процесі електронного судочинства, вимагає особливих заходів щодо її захисту. Є й певні обмеження щодо використання таких систем в виробництві по певних категоріях справ, наприклад, особливо складних справах з великим обсягом доказової бази або специфічними доказами, які не можна передати в електронній формі. Ще одним мінусом можна назвати відсутність електронних систем для певних категорій громадян, які з якихось причин не можуть скористатися засобами електронної взаємодії і змушені звертатися до осіб, які мають доступ.

В законодавстві України вже передбачені основи для ведення електронного документообігу. До них слід віднести діючі Закони України «Про електронний цифровий підпис» [4] та «Про електронні документи та електронний документообіг» [5].

У зарубіжних країнах електронне правосуддя стрімко йде вгору, адже, наприклад, в таких країнах як Австралія, США та Литва вже реалізовано електронне судочинство при здійсненні правосуддя. У Литві електронне судочинство сприяє реалізації такого принципу, як прозорість, і збільшує довіру громадян до органів судової влади. У разі, якщо правова система враховує прецеденти як джерела, вона не зможе ефективно функціонувати, якщо не буде доступу до інформації про вже існуючих правових прецедентах. Також учасники господарських спорів можуть знайти в електронному вигляді повідомлення про розглянуті справи, користуватися публічним пошуком розкладу рішень, протоколів, розподілу справ, формувати і представляти суду електронні процесуальні документи, ознайомитися з матеріалами справи, слухати аудіозаписи судових засідань.

Впровадження електронного судочинства покликане зробити процес ближче до людей, прискорити його і оптимізувати. Використання електронних технологій знижує фактор людської помилки, оскільки такі системи більш надійні, з огляду на неувважність персоналу. Електронне судочинство істотно прискорює процес, але модернізація сама по собі не є самоцілью. Інформаційні технології практично виключають проблеми обсягу інформації, часу її передачі та фінансові витрати, і

таким чином прискорюють розгляд справ, гарантують справжність інформації та її достовірність, наприклад, об'єктивність фіксації і надання доказів.

Разом з тим, впровадження інформаційних технологій не зменшує рівень навантаження в судах. Використання «електронного суду» спрощує процес доступу до судового процесу, технології створюють умови для звернення до суду для тих людей, які раніше не скористалися б ними.

Таким чином, слід зауважити, що електронне судочинство потребує доповнення у сфері застосування заходів щодо захисту інформації, яка використовується в процесі електронного судочинства.

У деяких випадках важливим фактором здійснення господарського судочинства є використання такого режиму судового засідання, як відеоконференція. Згідно ст. 741 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції» господарський суд за власною ініціативою або за клопотанням сторони, третьої особи, прокурора, іншого учасника судового процесу може постановити ухвалу про їх участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції [6].

Підставою для клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції може служити віддаленість учасника судового процесу від суду, що розглядає спір, або ж учасник процесу не може подолати відстань між його місцем проживання і судом через хворобу і не може скористатися допомогою представника для того, щоб озвучити позицію по справі і т. д. Тому рішення про проведення відеоконференції або про відмову в її проведенні таким способом суд буде приймати на свій розсуд.

Значним внеском у розвиток господарського законодавства є введення інституту медіації, тобто методу альтернативного вирішення спору, який вже багато років використовується в європейських країнах.

Більш того, питання про введення інституту медіації в Україні є доволі дискусійними. Зокрема, 9 квітня 2015 року Верховною Радою України був зареєстрований проект Закону про медіацію. Так, метою даного законопроекту є введення інституту медіації в суспільстві, поширення практики мирного вирішення спорів позасудовими методами і забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою.

Законодавча ініціатива щодо правового врегулювання інституту медіації є позитивним явищем для України, адже в сучасних умовах процес медіації практично застосовується виходячи з практики, що склалася в сусідніх країнах Європейського Союзу. Тому очевидно, що нормативна імплементація цього інституту необхідна і зараз актуальна для господарського судочинства.

Медіація має серйозні перспективи розвитку в Україні. Основною характеристикою медіації, її принциповою відмінністю від судових процедур, є простота, відсутність формалізму, гнучкість, а головне - економія часу і коштів.

Звичайно, перелік перерахованих тут проблем є невичерпним: повинні бути чітко визначені наслідки медіації, механізм виконання рішень, прийнятих в процесі даної процедури, методики проведення медіації, її піару, а головне - сприйняття новел менталітетом суспільства. Таким чином, медіація, маючи сильний потен-

ціал, здатна вирішити проблеми, що стоять перед правовою системою України. Зокрема, розвантажити судову систему і поліпшити стан правового захисту громадян. Застосування медіації буде широко сприяти демократизації суспільства і становленню верховенства права.

У господарському судочинстві можливе досудове врегулювання господарських спорів. Згідно ст. 5 Господарського процесуального кодексу сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою [3].

Досудове врегулювання господарських спорів має як позитивні, так і негативні риси. Позитивні риси полягають в наступному:

- по-перше, досудове врегулювання покликане забезпечити найбільш швидке відновлення порушених прав суб'єктів господарювання;
- по-друге, воно сприяє виявленню та усуненню причин і умов виникнення господарських правопорушень;
- по-третє, досудове врегулювання сприяє організації та підвищенню рівня укладання та виконання господарських договорів.

Однак досудове врегулювання господарських спорів має і негативні наслідки. Зокрема, пред'явлення претензії підприємству-правопорушника служить своєрідним попередженням його про можливе звернення до суду та притягнення до відповідальності. Отримавши таке попередження, частина правопорушників приховує майно, грошові кошти, намагаючись уникнути відповідальності, а то і взагалі припиняє свою господарську діяльність.

При застосуванні досудового порядку врегулювання спорів слід також пам'ятати, що згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 09.07.2002 р. по справі за конституційним зверненням ТОВ «Торговий Дім» Кампус Коттон клаб» щодо офіційного тлумачення положення ч. 2 ст. 124 Конституції України обов'язковість застосування досудового врегулювання залежить від волі учасників господарських відносин, закріпленої в договорі застереження про те, що суперечки між ними, пов'язані з укладенням, розірванням, виконанням договору, можуть бути передані на вирішення господарського суду лише за умови дотримання досудового врегулювання [7].

Передбачена в законодавстві процедура досудового врегулювання господарських спорів надзвичайно тривала і багато в чому недосконала, що дає можливість недобросовісним контрагентам затягувати її на тривалий термін, тим самим не виконуючи свої договірні зобов'язання.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та правові позиції Європейського Суду з прав людини відображають основні принципи нової соціальної моделі господарського судочинства та сприяють запровадженню електронного судочинства, інституту медіації.

Таким чином, реалізація європейських стандартів здійснення правосуддя в процесуальному законодавстві України є об'єктивно необхідною в цілях розвитку господарського процесуального законодавства відповідно до загальносвітовими тенденціями в сфері процесуального права.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що концептуальною основою для подальшого розвитку господарського судочинства в судах першої інстанції є вплив міжнародно-правових норм, які знаходять своє виражен-

ня в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішеннях Європейського суду з прав людини.

Впровадження електронного судочинства покликане зробити процес ближче до людей, прискорити його і оптимізувати. Слід підкреслити, що електронне судочинство потребує доповнення у сфері застосування заходів щодо захисту інформації, яка використовується в процесі електронного судочинства.

Нормативна імплементація інституту медіації необхідна і зараз актуальна для господарського судочинства, оскільки вона здатна вирішити проблеми, що стоять перед правовою системою України, зокрема, розвантажити судову систему і поліпшити стан правового захисту громадян.

Література

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97%D0%B2%D1%80>
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
4. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 № 852-IV. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції: Закон України від 04.07.2012 № 5041-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5041-17>
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням ТОВ «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення ч. 2 ст. 124 Конституції України від 09.07.2002 № 15-рп/2002. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02>

Анотація

Пігарева Г. І. Вплив норм міжнародного права в першій інстанції господарського судочинства. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню у господарському судочинстві першої інстанції впливу міжнародно-правових норм, які закріплені в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішеннях Європейського суду з прав людини. Підкреслено, що важливими факторами здійснення господарського судочинства є запровадження електронного правосуддя, інституту медіації, проведення судового засідання в режимі відеоконференції та досудове врегулювання господарських спорів.

Ключові слова: норма міжнародного права, господарське судочинства, Конвенція, електронне правосуддя, режим відео конференції, інститут медіації.

Аннотация

Пигарева Г. И. Влияние норм международного права в первой инстанции хозяйственного судопроизводства. – Статья.

Статья посвящена исследованию в хозяйственном судопроизводстве первой инстанции влияния международно-правовых норм, которые закреплены в Конвенции о защите прав человека и основных свобод и решениях Европейского суда по правам человека. Подчеркнуто, что важным фактором осуществления хозяйственного судопроизводства является внедрение электронного правосудия, института медиации, проведение судебного заседания в режиме видеоконференции и досудебное урегулирование хозяйственных споров.

Ключевые слова: норма международного права, хозяйственное судопроизводство, Конвенция, электронное правосудие, режим видеоконференции, институт медиации.

Summary

Pihareva H. I. The impact of rules international law in the first instance economic justice. – Article.

The article investigates the economic judicial proceedings in the first instance the impact of rules international law, which are enshrined in the European Convention on Human Rights and the European Court of Human Rights. It is emphasized that the important factors of economic justice is the introduction of e-justice, institute mediation of trial in videoconference and pretrial settlement of commercial disputes.

Key words: rules of International law, economic justice, Convention, e - justice, videoconference, mediation Institute.